

Studiesucces: een nieuwe definitie

Interstedelijk
Studenten
Overleg

LKvV

Landelijke Kamer
van Verenigen

STUDIESUCCES: EEN NIEUWE DEFINITIE

Utrecht, 19 juni 2014

Landelijke Kamer van Verenigingen (LKvV)

Interstedelijk Studenten Overleg (ISO)

Landelijke Studenten Vakbond (LSVb)

VOORWOORD

Voor u ligt de notitie “Studiesucces: een nieuwe definitie” geschreven door het Interstedelijk Studenten Overleg (ISO), de Landelijke Studenten Vakbond (LSVb) en de Landelijke Kamer van Verenigingen (LKvV). Omdat wij ons grote zorgen maken over het grote aantal ingevoerde rendementsverhogende maatregelen, hebben wij de handen ineengeslagen om deze notitie te schrijven. Onderwijsinstellingen slaan door in het rendementsdenken en het oorspronkelijke doel van de prestatieafspraken, een hogere kwaliteit van onderwijs, wordt naar onze mening op deze manier niet gehaald. In dit stuk zullen wij niet alleen onze zorgen uitdragen en onderbouwen, maar ook met oplossingen komen. Wij vinden het van belang dat de kwaliteit van onderwijs gewaarborgd blijft en zelfs beter wordt, maar het doen van extracurriculaire activiteiten mag niet onder druk komen te staan. Studenten moeten namelijk na hun studie niet alleen boordevol kennis zitten, maar ook beschikken over diverse competenties die zij gedurende hun studententijd op hebben gedaan, zodat zij direct aan de slag kunnen op de arbeidsmarkt.

SAMENVATTING

Studiesucces is een belangrijke graadmeter in de beoordeling van hogeronderwijsinstellingen geworden. De term studiesucces wordt echter steeds vaker als synoniem voor rendement gebruikt. De LKvV, de LSVb en het ISO bepleiten dat studiesucces ook de persoonlijke ontwikkeling van de student, de maatschappelijke betrokkenheid van de student gedurende de studie, en de ontwikkeling die de student hierin maakt, behelst.

Op dit moment worden op veel instellingen rendementsmaatregelen gesignaleerd die weliswaar binnen het huidige wettelijk kader vallen maar die studiesucces in de brede definitie uit het zicht verliezen. Maatregelen zoals het begrenzen van de geldigheidsduur van tentamens om andere redenen dan de actualiteit van de kennis, het doorvoeren van een BSA in jaar twee en het compensatoir toetsen zijn hier voorbeelden van. Rendementscijfers zijn enkel een indicator van studiesucces en behoren daarom niet als doel op zich te dienen.

Met een positieve benadering, gebaseerd op onder andere communityvorming, de kwaliteit van het onderwijs en begeleiding, wordt daadwerkelijk gericht gestreefd naar 'beter onderwijs'. Deze maatregelen brengen geen negatieve bijeffecten met zich mee die gemotiveerde en ambitieuze studenten remmen in hun persoonlijke en academisch ontwikkeling maar dragen wel positief bij aan het studiesucces in de bredere definitie.

De LKvV, de LSVb en het ISO roepen hogeronderwijsinstellingen op tot het loslaten van de rendementsmaatregelen zoals wij die nu kennen en om de uitdaging aan te gaan om middels een positieve benadering uiteindelijk de onderwijskwaliteit te verhogen, wat eveneens zichtbaar is in de rendementscijfers.

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	3
Samenvatting	4
1. Te veel focus op rendement	6
Studiesucces en studierendement	6
Cumulatief effect	7
De groep die door de negatieve bijeffecten wordt geraakt	7
2. Rendementsdenken belemmert de student	8
Bindend studieadvies in jaar 2	8
Hoog BSA en compensatoir toetsen	9
Inventief examineren door onderwijsinstellingen	9
3. Op een betere manier op weg naar kwaliteit	11
Vorm een community	11
Zorg voor goede overgangen in het onderwijs	12
Begeleiding in het hoger onderwijs	13
Onderwijskwaliteit moet hoog zijn	13
Wat werkt?	14
Conclusie	16

1. TE VEEL FOCUS OP RENDEMENT

Het bevorderen van studiesucces is een belangrijk thema in het hoger onderwijs en in het onderwijsbeleid. Dit is eerder onderstreept door de Onderwijsinspectie in 2009¹ en is nogmaals benadrukt bij het sluiten van de prestatieafspraken. De LKvV, de LSVb en het ISO zien echter een zorgelijke trend: het studiesucces van de individuele student wordt door instellingen vervangen door succes voor de instelling, namelijk studierendement.

Studiesucces en studierendement

Studiesucces wordt vaak gemeten aan de hand van de uitval in het eerste jaar en het aantal studenten dat de studie binnen de nominale periode afrondt. De LKvV, de LSVb en het ISO stellen dat deze nauwe definitie van studiesucces slechts studierendement behelst. De brede definitie van studiesucces omvat de persoonlijke ontwikkeling van de student, de maatschappelijke betrokkenheid van de student gedurende de studie en de ontwikkeling die de student hierin doormaakt tot het moment van afstuderen. Hierin wordt iedere individuele student in ogenschouw genomen.

Steeds vaker gebruiken hogescholen en universiteiten rendementsverhogende maatregelen, zoals compensatoir toetsen, het verkorten van de geldigheidsduur van tentamencijfers of een bindend studieadvies in latere jaren. Een logische trend aangezien rendementsindicatoren, zoals het aantal studenten dat nominaal studeert en de uitval in het eerste jaar, onderdeel uitmaken van de prestatieafspraken. De nadruk ligt op snel studeren, waardoor er voor studenten die zich in een ander tempo ontwikkelen onvoldoende aandacht is en zij mogelijk zelfs vroegtijdig weg worden geselecteerd. Dit terwijl een student het beste tot zijn recht komt in een hechte onderwijsgemeenschap, waar studenten en docenten elkaar inspireren en uitdagen en studenten verantwoordelijkheid nemen voor de invulling van hun studie, maar ook ruimte krijgen voor zelfontplooiing en persoonlijke vorming².

De LKvV, de LSVb en het ISO beargumenteren in deze publicatie dat instellingen ook met maatregelen die daadwerkelijk het studiesucces in de brede zin van het woord bevorderen, aan de prestatieafspraken kunnen voldoen. Maatregelen zonder negatieve effecten op studenten en de ontwikkeling van hun talent; bovendien verminderen deze maatregelen perverse prikkels voor studenten om de eindstreep zo snel mogelijk te halen.

1 Inspectie van het Onderwijs (2009). Werken aan een beter rendement. Casestudy naar uitval en rendement in het hoger onderwijs. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs

2 ISO (2013). Geef ruimte aan de student. ISO: Utrecht

Cumulatief effect

Naast de perverse prikkels is er een tweede zorgelijke trend te zien in de combinatie van instellingsbeleid, waar deze publicatie de nadruk op zal leggen, en landelijke beleid. Het kabinet Rutte II heeft in het Regeerakkoord gesteld de basisbeurs te willen afschaffen en er is een versobering van het studentenreisproduct aangekondigd. Ook de mogelijke invoering van collegegelddifferentiatie en het reeds ingevoerde extra collegegeld voor schakeljaren maken dat kosten die publieke investeringen waren, nu bij de student komen te liggen. De voorgenomen, dan wel reeds ingevoerde, belemmerende maatregelen voor de doorstroom tussen mbo-hbo en hbo-wo³, drukken ook zwaar op de mogelijkheden tot studiesucces voor de individuele student. Dit wordt versterkt door de eerder benoemde trend van maatregelen op instellingsniveau die het studierendement verbeteren.

De groep die door de negatieve bijeffecten wordt geraakt

De rendementsmaatregelen die het studiesucces in de brede definitie belemmeren, hebben effect op alle studenten. Echter, specifieke groepen worden hierbij harder geraakt. In het bijzonder de groep studenten die zich verder wil ontplooiën met extracurriculaire activiteiten. Voorbeelden hiervan zijn studenten die medezeggenschapsfuncties bekleden, een onderneming opzetten tijdens hun studie of bestuursfuncties in studie- en studentenverenigingen vervullen. Juist deze studenten, die als groep hard worden geraakt door de rendementsmaatregelen, zijn de studenten die uitgroeien tot de meest gewaardeerde afgestudeerden door het bedrijfsleven, zoals onder andere uit onderzoek van de LKvV en de Vereniging van Medezeggenschapsraden van Hogescholen blijkt.

2. RENDEMENTSDENKEN BELEMMERT DE STUDENT

Het grote aantal voorbeelden van beleidsmaatregelen die universiteiten en hogescholen de afgelopen jaren hebben doorgevoerd, laat zien dat de maatregelen voor rendementsverhoging niet uit de lucht gegrepen zijn. Diverse groepen studenten ervaren last door de invoer van rendementsmaatregelen, doordat zij belemmerd worden in hun activiteiten en ontwikkeling naast de studie. De arbeidsmarkt vraagt steeds meer van studenten, zoals goede cijfers en uitgebreide curricula vitae, terwijl de invoer van rendementsverhogende maatregelen dit voor studenten steeds lastiger maakt. In 2011 is de strategische agenda 'Kwaliteit in Verscheidenheid' gepresenteerd en deze is in 2013 doorgevoerd. Deze strategische agenda bevat een pakket met maatregelen om het hoger onderwijs toekomstbestendig te maken. De lat in het hoger onderwijs moest hoger komen te liggen, het onderwijs moest intensiever worden en de norm moest nominaal worden⁴. Hier zijn verschillende beleidsmaatregelen uit voortgekomen, zoals het genereren van een zo hoog mogelijk studietempo, het verbeteren van de onderwijskwaliteit en het implementeren van een uitdagender studieklimaat⁵. Er kunnen vraagtekens gezet worden bij de effectiviteit van deze maatregelen. Sommige van deze maatregelen lijken elkaar namelijk tegen te werken. Is het wel zo zeker dat door deze rendementsverhogende maatregelen ook daadwerkelijk de kwaliteit van onderwijs omhoog gaat? Bovendien is er in sommige gevallen sprake van een grijs gebied; het is onduidelijk of bepaalde maatregelen indruisen tegen de gedachte van de wet of onwettig zijn. Een ander zorgelijk feit is dat met deze rendementsverhogende maatregelen er niet nagedacht wordt over studenten die uitvallen. Uitvallende studenten zullen door deze maatregelen zonder diploma, maar wél met een schuld op straat komen te staan. Ook zal er hierdoor sprake zijn van kennisverlies. Het is een zorgelijk feit dat aan deze studenten geen aandacht geschonken wordt in de strategische agenda.

Op hogescholen en universiteiten worden steeds meer rendementsverhogende maatregelen toegepast. Hierbij wordt niet de kwaliteit, maar de studietijd van de afgestudeerde als maat genomen om te zien of iemand succesvol studeert. Hieronder een aantal voorbeelden ter verduidelijking:

Bindend studieadvies in jaar 2

Sinds vorig jaar is het voor onderwijsinstellingen mogelijk om mee te doen met een experiment voor een bindend studieadvies (BSA) in het tweede jaar van de opleiding. Een BSA in het tweede jaar belemmert studenten om hun studie flexibel in te richten en zich extracurriculair te ontwikkelen. Sinds september 2013 hanteert de universiteit Leiden voor een groot aantal opleidingen het bindend studieadvies in het tweede jaar. 1 april 2014 was de deadline voor onderwijsinstellingen om zich aan te melden voor het experiment in de tweede tranche.

4 Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2011). Kwaliteit in verscheidenheid: Strategische Agenda Hoger Onderwijs, Onderzoek en Wetenschap. Pag. 8

5 <http://tweedekamer.nl/kamerstukken/detail.jsp?id=2013D48992&did=2013D48992> Pag. 9

Waar veel instellingen al een BSA in het eerste jaar hebben, werd het pas sinds 2013 mogelijk om te experimenteren met een BSA in het tweede jaar.

Naast deze wettelijke weg zijn er ook opleidingen die in het grijze gebied van deze regeling vallen. Zo zijn er opleidingen die experimenteren met een verkapt BSA in het tweede jaar, zoals te zien is op enkele faculteiten aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam. In het tweede jaar moeten daar ook 60 studiepunten gehaald worden om de vakken in jaar drie te kunnen volgen. Vervolgens geldt er een harde knip van bachelor naar master, dus wederom moeten er 60 studiepunten gehaald worden in jaar drie.

Hoog BSA en compensatoir toetsen

Een variant op het BSA is Nominaal=Normaal. Deze regeling houdt in dat het BSA in het eerste jaar uit 60 studiepunten bestaat. De opleidingen van de Faculteit der Sociale Wetenschappen (FSW) van de Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR) zijn in het collegejaar 2011-2012 gestart met een proef van de onderwijsaanpak Nominaal=Normaal. De Erasmus Universiteit hanteert bij deze aanpak eveneens het compensatoir toetsen, wat kan leiden tot calculerend studeren. Het is integraal doorgevoerd dat struikelvakken gecompenseerd kunnen worden met hoge cijfers voor de meer eenvoudige vakken; het is dus maar de vraag of de kwaliteit van de opleiding gewaarborgd blijft, omdat hierdoor wellicht cruciale vaardigheden onvoldoende aanwezig zijn bij de afgestudeerden. Door de focus op studierendement gaat de kwaliteit van het onderwijs achteruit. Daarnaast blijft er geen ruimte over voor extracurriculaire ontwikkeling naast de studie: alle tijd van de studenten gaat naar het studeren zelf, waardoor ontwikkeling via bijvoorbeeld bestuursjaren, topsport of jong ondernemerschap praktisch niet meer mogelijk is.

Inventief examineren door onderwijsinstellingen

De regelgeving omtrent examinering is helder, maar door instellingen wordt onder druk van rendementsdenken soms de grens opgezocht. Zo is bijvoorbeeld de maximalisering van het aantal kansen dat een student krijgt om een bepaald vak te halen niet toegestaan. Immers kan de student, mits hij een eventueel BSA haalt, niet worden beperkt in het aantal keren dat hij een vak volgt of tentamen maakt⁶. De negatieve effecten van het maximalisering van herkansingsmogelijkheden, zijn voor de student zeer omvangrijk. Zo kan de student de omzetting van de prestatiebeurs naar een gift hierdoor mislopen en worden de overige studiepunten die een student heeft gehaald mogelijk minder waard. In het collegejaar 2013-2014 heeft Hogeschool de Kempel onterecht een maximaal aantal kansen voor een tentamen gehanteerd. Ook de Onderwijsinspectie heeft laten weten dat dit in strijd is met de wet⁷.

6 Zie art. 7.34 lid 1 sub b WHW

7 <http://www.dub.uu.nl/artikel/nieuws/onderwijsinspectie-fluit-hogeschool-kempel-terug.html>

Ook met de geldigheidsduur van tentamens wordt gerommeld. De minister geeft aan dat de geldigheidsduur van tentamens beperkt mag worden in het geval van verouderde kennis, of als middel om sneller af te studeren⁸. Volgens onderwijsjurist Peter Kwikkers echter, mogen trage studenten niet opgejut worden met dergelijke regelingen. Kwikkers in DUB nieuws: ‘Het gaat om een uitzonderingsbepaling waar een gedegen motivering voor moet worden gegeven. Op grond van tekst, strekking en rechtshistorie kunnen rendementsoverwegingen nooit een noodzaak vormen om studiepunten te laten vervallen. De noodzaak is er alleen als de getentameneerde kennis totaal achterhaald is’⁹. Het is dus maar de vraag of de maatregel ‘cijfers laten verlopen om rendementen te halen’ überhaupt op deze manier ingezet mag worden. Begin september 2013 zijn er 25 rechtenstudenten van de Universiteit Leiden van de opleiding weggestuurd, omdat hun tentamencijfers verlopen waren. Er is veel ophef geweest over deze gebeurtenis.

Zoals eerder aangegeven, verwacht de arbeidsmarkt ervaren en verantwoordelijke studenten. Door de rendementsverhogende maatregelen wordt het voor studenten steeds lastiger om dit doel te behalen, omdat er geen ruimte is om extracurriculaire activiteiten te ondernemen. De genoemde maatregelen leiden ertoe dat studenten risico’s op studievertraging vermijden. Niet alleen de al actieve studenten worden beperkt door rendementsverhogende maatregelen, er zijn ook andere risicogroepen te onderscheiden zoals studenten met een handicap en/of chronische ziekte die het al lastiger vinden om nominaal hun studie af te ronden. Daarnaast moet ook gedacht worden aan topsporters of aan studenten die te kampen krijgen met onverwachte omstandigheden waar vooraf geen rekening mee gehouden kan worden, zoals bijvoorbeeld ziekte. Tot slot vindt Nederland het belangrijk aantrekkelijk te zijn voor internationale studenten¹⁰. Blijft Nederland wel een aantrekkelijk studieklimaat houden met alle ingevoerde rendementverhogende maatregelen?

8 <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2014/03/12/kamerbrief-over-beperken-geldigheidstermijn-tentamens.html>

9 <http://www.dub.uu.nl/artikel/nieuws/bussemaker-informeert-tweede-kamer-onjuist-houdbaarheid-studiepunten.html>

10 Bijvoorbeeld ‘Make it in the Netherlands’

3. OP EEN BETERE MANIER OP WEG NAAR KWALITEIT

De vorige twee hoofdstukken concentreerden zich voornamelijk op de problemen die studentenorganisaties zien bij rendementsmaatregelen. Niet alleen beschreven deze hoofdstukken op welke wijze hogescholen en universiteiten proberen de rendementen te verhogen, ook werd stilgestaan bij de bezwaren tegen het type maatregelen dat wij nu voorbij zien komen. Belangrijkste boodschap: studenten worden belemmerd in hun ontwikkeling door veel rendementsmaatregelen. Er zijn echter ook maatregelen die zowel de kwaliteit van afgestudeerden als studiesucces verbeteren. Belangrijk is dat er geen “one size fits all”-aanpak is¹¹, net zomin als dit het geval is bij rendementsmaatregelen. Iedere opleiding en instelling is uniek en zal de zaken op een andere manier aanpakken. Juist de effectiviteit van de algemene aanpak (zoals bijvoorbeeld via een bindend studieadvies in jaar 2) is twijfelachtig. Wij willen in dit hoofdstuk graag aandacht vestigen op wat wij positieve studiesuccesmaatregelen noemen. Maatregelen die het studiesucces kunnen verbeteren maar (belangrijker nog) ook de kwaliteit van afgestudeerden kunnen verbeteren: communityvorming, betere overgangen in het onderwijs, betere begeleiding tijdens het onderwijs en een hoge kwaliteit van onderwijs.

Vorm een community

Een belangrijk onderdeel van het creëren van een community is het zorgen voor betrokkenheid van studenten en docenten bij het onderwijs, de opleiding en de instelling. Eén van de succesfactoren van studievoortgang (en een rem op uitval), is sociale en academische integratie¹². Dit laatste is de mate waarin studenten tevreden zijn over hun opleiding. Academische betrokkenheid hangt daarnaast samen met de bereidheid om tijd te investeren in de studie¹³. De geïnvesteerde tijd in de studie klinkt als een logische voorspeller van studievoortgang. Er moet echter wel een situatie gecreëerd en gefaciliteerd worden waarin studenten tijd in hun studie willen en kunnen steken. Dit kan door bijvoorbeeld actieve werkvormen aan te bieden waarbij ook van studenten een actieve bijdrage verwacht mag worden, zoals debatten en onderwijs in kleinschalige groepen. Sociale integratie is de mate waarin studenten zich thuis voelen tussen hun medestudenten en docenten¹⁴. Dit kan bereikt worden door bijvoorbeeld studie- en studentenverenigingen te faciliteren en te zorgen dat studenten ook buiten de formele momenten bij elkaar komen.

11 Kamphorst, J. & Janssen, E. (2013). Effectiviteit algemene aanpak studiesucces onzeker. Via <http://www.expertisevisieblad.nl/effectiviteit-algemene-aanpak-studiesucces-twijfelachtig/>

12 Kamphorst, J.C. (2013). *One size fits all? Differential effectiveness in higher vocational education*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

13 Tartwijk, J. van, Driessen, EW, Vleuten, C.P.M. van der & Wubbels, Th. (2014). *Onderwijswetenschap, 'de allermoeilijkste wetenschap'*. Nederlands Tijdschrift Tandheelkunde: 119(1): p. 302-305

14 Kuh, G.D. & Love, P.G. (2000). *A cultural perspective on student departure*. In J. Braxton (red.), *Rethinking the departure puzzle: New theory and research on college student retention*. Nashville: Vanderbilt University Press.

Het begin van de studie is een belangrijk moment om betrokkenheid te creëren, waarbij introductieweken een goed middel zijn om een saamhorigheidsgevoel te creëren. Hoewel het belangrijk is dat studenten in een introductieweek elkaar leren kennen, is het ook belangrijk wanneer er tijdens introductieweken wordt kennisgemaakt met de docenten van een opleiding, er rondleidingen plaatsvinden door de vakgroep en ze bijvoorbeeld al een eerste college krijgen.

Op het moment dat studenten eenmaal begonnen zijn met studeren, kan de betrokkenheid versterkt worden door een veilige leeromgeving. Uit onderzoek¹⁵ blijkt dat er een samenhang is tussen veiligheidsproblemen en studieresultaten. Studenten die zich veilig en betrokken voelen op hun instellingen, scoren beter wat betreft studieresultaten en vallen minder vaak uit. De verantwoordelijkheid van het creëren van deze leeromgeving is zowel de verantwoordelijkheid van de instellingen, immers moeten zij de faciliteiten bieden, maar ook van de docenten en studenten die zich moeten inzetten bij de vorming van een community.

Zorg voor goede overgangen in het onderwijs

In Nederland is er sprake van een zeer vroege selectie. De meeste studenten worden immers na het laatste jaar op de basisschool al geselecteerd voor een vervolgopleiding op het vmbo, havo of vwo. Door meerdere onderwijsniveaus te doorlopen (stapelen) kunnen studenten die de capaciteit en inzet hebben, alsnog een hoger onderwijsniveau bereiken dan op vroege leeftijd van hen verwacht werd¹⁶. De laatste jaren is de doorstroom van mbo naar hbo en van hbo naar wo echter steeds verder aan banden gelegd. Voorbeelden hiervan zijn het hogere collegegeld voor schakelprogramma's, de beperktere toelaatbaarheid van studenten met een hbo-propedeuse in een wo-bachelor en de beperktere doorstroommogelijkheden van mbo naar hbo. Vanuit de universiteiten en hogescholen wordt hierbij vaak verwezen naar het studiesucces van de zogenoemde stapelaars. De Onderwijsraad¹⁷ geeft in zijn advies over overgangen in het onderwijs (2014) aan dat het juist belangrijk is dat hogescholen en universiteiten *“ruimhartig zijn in het bieden van tweede kansen”*. Ze raden aan om bijvoorbeeld Massive Open Online Courses (MOOC's) in te zetten voor bijspijker cursussen. Aankomend studenten zouden daarnaast een zelftoets kunnen doen¹⁸. Deze zelftoetsen spelen volgens de Onderwijsraad *“geen rol in de toelatingsbeslissingen, maar laten aan studenten zien in hoeverre ze adequaat zijn voorbereid op een vervolgopleiding en op welke punten ze zich zouden moeten laten bijspijken.”*

Omdat de ontwikkeling van studenten niet gelijk is, zal op latere leeftijd overstappen naar een hoger onderwijs

15 <http://www.windesheim.nl/over-windesheim/persberichten/2012/november/sterkere-band-met-school-kan-studievertraging-en-uitval-voorkomen/>

16 ISO (2008). *Een kijkje over de schutting*. Utrecht: ISO.

17 Onderwijsraad (2014). *Betere overgangen in het onderwijs*. Den Haag: Onderwijsraad

18 Onderwijsraad (2009). *De weg naar de hogeschool*. Den Haag: Onderwijsraad.

jsniveau altijd blijven gebeuren. Een groot deel van de overgangen kan echter wel worden verbeterd middels een sterk matchingsproces; een goede voorbereiding op de middelbare school, ruim aandacht voor oriëntatie, objectieve studievoorlichting en een kwalitatief sterke studiekeuzecheck¹⁹. Betere overgangen kunnen er aldus voor zorgen dat het studiesucces verbeterd wordt²⁰.

Begeleiding in het hoger onderwijs

Tutoren, studieadviseurs en studiebegeleiders zijn bij uitstek de personen die kunnen inschatten of studenten wel of niet met een diploma op zak hun studie zullen afronden²¹. Goed contact met een tutor is vanaf het eerste moment belangrijk omdat deze de student in een vroeg stadium te hulp kan schieten als iemand dreigt vast te lopen. De rol van een tutor zal daarbij van student tot student verschillen. Een voorbeeld van de rol van een tutor of studieloopbaanbegeleider is hulp bij de studieplanning. Door het beter plannen van de studie kan er rekening worden gehouden met de wensen van de student wanneer deze extracurriculaire activiteiten wil ondernemen of bijvoorbeeld een half jaar naar het buitenland zou willen. Ook kan een student die op enig moment vertraging oploopt dat door een goede planning inhalen. Wanneer studenten de keuzevrijheid krijgen om hun eigen studieprogramma in te richten gaat dit gepaard met een toenemende verantwoordelijkheid voor de student. Hier hoort dan ook begeleiding bij.

Zoals eerder benoemd ervaren sommige studenten ook problemen bij de overstap van het voortgezet onderwijs naar het hoger onderwijs. Hulp bij de studie kan studenten stimuleren om beter hun best te doen tijdens colleges. Zelfdiscipline kan worden getraind en gestimuleerd door bijvoorbeeld studiecoaches. Kortom: studenten leren te leren.

Onderwijskwaliteit moet hoog zijn

Onderzoek²² laat zien dat studenten die intrinsiek gemotiveerd zijn minder vaak uitvallen. Uitdagend(er) onderwijs kan studenten motiveren. Wanneer studenten meer uitgedaagd worden, meer contacturen krijgen en harder moeten werken, blijven ze bij de les. Maatregelen die aanzetten tot regelmatig studiegedrag bevorderen daarmee dus de studievoortgang²³. Om dit te bereiken zijn actieve(re) onderwijsvormen nodig en dient de kwal-

19 Tinto, V. (1993). *Leaving college: Rethinking the causes and cures of student attrition*. Chicago: University of Chicago Press.

20 Lent, S. van & de Beer, F. (2012). *Het gebruiken van studievoorlichting levert mannelijke studenten meer studiepunten op*. Tijdschrift voor Lerarenopleiders: 33(4): p. 24 - 29.

21 Wijnia, L., Loyens, S.M.M., Deros, E., Koendjie, N. S. & Schmidt, H.G. (2014). *Predicting educational success and attrition in problem-based learning: Do first impressions count?* Studies in Higher Education.

22 Prins, J. (1997). *Studie-uitval in het wetenschappelijk onderwijs. Studentkenmerken en opleidingskenmerken als verklaring voor studie-uitval*. Academisch proefschrift.

23 Jansen, E.P.W.A. (1996). *Curriculumorganisatie en studievoortgang: een onderzoek naar zes studierichtingen aan de Rijksuniversiteit Groningen*. Groningen: GION.

iteit van onderwijs hoog te zijn.

Een belangrijke rol is hierin weggelegd voor inspirerende docenten. In dit kader is het van belang dat docenten professioneel zijn en het doceren in de vingers hebben. Een Basiskwalificatie Onderwijs (BKO) en een Seniore kwalificatie onderwijs (SKO) behalen kan hieraan bijdragen. Helaas hebben de meest recente voortgangsrapportages van de prestatieafspraken laten zien dat het aantal docenten met een BKO in het wo nog sterk achterloopt bij de ambities²⁴.

Naast inspirerende colleges hebben groepsgrootte en onderwijsvormen effect op de onderwijskwaliteit. In kleine groepen hebben studenten meer de mogelijkheid om input te kunnen leveren en is er meer ruimte voor persoonlijk contact tussen student en docent, wat ook de betrokkenheid ten goede komt. Middels digitalisering van onderwijs kan een deel van de kennisoverdracht worden gefaciliteerd. De nieuwste ontwikkelingen geven veel feedback aan docenten en door het gebruik van digitale middelen blijft er ruimte voor het zojuist genoemde kleinschalig contactonderwijs.

Flexibilisering van het onderwijs zorgt er niet alleen voor dat studenten hun onderwijsprogramma meer naar hun eigen kwaliteiten kunnen inrichten, ook biedt het de mogelijkheid om het concurrentiemechanisme gedurende tentamens tegen te gaan. Dicht op elkaar geroosterde tentamens hebben namelijk het effect dat ze concurreren om de tijd van de student²⁵. Daarnaast voorkomt flexibilisering het nodeloos wachten op een moment waarop een betreffend vak wordt aangeboden. Studenten moeten nu veelal een jaar wachten voordat ze een cursus of één enkel tentamen opnieuw kunnen doen. In het private onderwijs is flexibele toetsing veel gebruikelijker en het bekostigde onderwijs zou daarvan kunnen leren. Het niet halen van een toets leidt dan niet per definitie tot forse studievertraging. Ook kan flexibilisering de ruimte bieden voor het integreren van extracurriculaire activiteiten in de studieperiode, bijvoorbeeld door middel van een bestuurlijke minor.

Wat werkt?

De vraag welke methoden werken om studenten meer uit zichzelf te laten halen, is niet eenduidig te beantwoorden. Helaas lijken veel hogescholen en universiteiten dat wel te proberen. Via generieke maatregelen die zich focussen op rendementen in plaats van kwaliteit, probeert men studiesucces te verbeteren. Generieke

24 <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2014/02/18/kamerbrief-over-voortgang-hoofddlijnenakkoorden-en-prestatieafspraken-hoger-onderwijs-en-onderzoek.html>

25 Jansen, E.P.W.A. (1996). *Curriculumorganisatie en studievoortgang: een onderzoek naar zes studierichtingen aan de Rijksuniversiteit Groningen*. Groningen: GION.

maatregelen die zich richten op één enkele factor dragen weinig tot niets bij aan studievoortgang.

Een voorbeeld is een verhoging van het bindend studieadvies. Een dergelijke maatregel geldt voor alle studenten maar het is maar de vraag of het voor alle studenten ook hetzelfde effect sorteert. Het antwoord is dat maatwerk geboden moet worden. Zowel per opleidingsgebied als voor mannen en vrouwen, zijn andere instrumenten belangrijk om studenten te helpen het beste uit zichzelf te halen.

CONCLUSIE

In deze publicatie vestigen de LKvV, de LSVb en het ISO aandacht op de gevolgen van de toenemende druk op rendementscijfers voor het onderwijs en de deelnemers van het hoger onderwijs. Het rendement wordt vaak gelijk gesteld aan studiesucces. Studiesucces moet echter worden beoordeeld vanuit de individuele student waarbij naast de academische vorming, ook de persoonlijke ontwikkeling van de student en het bredere spectrum van maatschappelijke ontwikkeling moet worden meegewogen. Rendementen volgen studiesucces maar de begrippen zijn niet vergelijkbaar.

Diverse rendementsmaatregelen die in dit stuk zijn omschreven, komen veelal voort uit de ambities van de prestatieafspraken. Deze afspraken hebben als doel om de kwaliteit van het onderwijs te verhogen. Echter blijkt dat het nastreven en behalen van de rendementsafspraken op dit moment negatieve bijeffecten met zich meebrengen. Deze bijeffecten zijn onder andere kennisdekwalificatie, wanneer studenten zonder diploma gedwongen moeten stoppen met hun opleiding en het verlies van de ruimte voor zelfontplooiing en -vorming. De LKvV, de LSVb en het ISO concluderen dat veel van de huidige maatregelen zijn gericht op het behalen van rendementen en niet gericht zijn op het onderliggende doel: het verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs.

Wanneer maatregelen gericht zijn op onder andere communityvorming, begeleiding en onderwijskwaliteit in algemene zin, gaat dit niet gepaard met ongewenste neveneffecten zoals het verlies van kennis of het beperken van de individuele ontwikkeling. De LKvV, de LSVb en het ISO beargumenteren dat via deze positieve benadering de harde rendementsmaatregelen niet noodzakelijk zullen zijn. Enkel via deze positieve benadering zullen het rendement, de kwaliteit van het onderwijs en het niveau van de individuele student stijgen.

Deze positieve benadering vergt veelal een grotere inzet van de onderwijsinstelling dan bijvoorbeeld een BSA in jaar twee. Desalniettemin dagen de LKvV, de LSVb en het ISO onderwijsinstellingen uit om, in samenwerking met studenten, tot een integrale aanpak te komen.

